

دانشکده جغرافیا
گروه جغرافیای طبیعی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیای طبیعی _ گرایش ژئومورفولوژی

عنوان

نقش عوامل ژئومورفیک در مکان‌یابی پهنه‌های مناسب برای توسعه توریسم در مناطق
ساحلی جزیره قشم

استاد راهنما

دکتر محمدحسین رضایی مقدم

اساتید مشاور

دکتر عباس مرادی

دکتر هاشم رستم زاده

پژوهشگر

غفار الله ویسی

شهریورماه ۱۳۹۲

صلى الله عليه وسلم

تقدیم بہ مہربان فرشتگانی کہ:

سخنات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربہ ہای یکتا و زیبای زندگی ام، مدیون

حضور سبز آنہاست

تقدیم بہ خانوادہ عزیزم

ہم چنین، تمام کسانی کہ در نوشتن این پایان نامہ مرا ہمراہی کردند.

تقدیر و تشکر

سپاس بی‌کران پروردگاریت را که هستی مان، ششید و به طریق علم و دانش رهنمونان شد و به بهنیشی رحوان علم و دانش متفخران نمود و خوشه‌چینی از علم و معرفت را در زمین ساخت. اینک بعد از به اتمام رساندن و غنیه‌ای که بر دوش داشتیم بر خود لازم می‌دانم از تمامی کسانی که در طول تحصیل این جانب ریاوری نموده اند کمال تشکر و قدردانی را به جا آورم.

پایان نامه‌ی حاضر که نتیجه‌ی دو سال مطالعه و بررسی است حاصل راهنمایی‌های ارزشمند استاد راهنمای بزرگوار جناب آقای دکتر محمد حسین رضائی مقدم است که علاقه و شوق ادامه‌ی تحصیل در گرایش ژئومورفولوژی را در کلاس‌های درس کارشناسی ارشد این استاد جناب دست آوردم. بر خود واجب می‌دانم از زحمات ایشان چه در طول تسمیه‌ی پایان نامه و چه در طول دوران تحصیل تشکر نمایم. همچنین از مشاوره‌های آقایان دکتر عباس مرادی و دکتر باشم رستم زاده به عنوان اساتید مشاور این پایان نامه به خاطر تمامی حمایت‌ها و هدایت‌های ارزنده‌شان هسته‌ی بیشتر نتایج کار بی‌نیست پاس‌گذارم. از اساتید محترم ژئومورفولوژی جناب آقای دکتر شهرام روستائی، سرکار خانم دکتر محمومه رجبی، دکتر تجازی، دکتر محمدی و سایر اساتید گروه جغرافیای طبیعی که طی دو سال تحصیل دوره‌ی کارشناسی ارشد افتخار نگارنده‌ی شان را داشته‌ام کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از مسئولان و کارکنان محترم سازمان منطقه آزاد جزیره قشم از جمله سرکار خانم نفضلی کارشناس محترم مرکز اسناد، سرکار خانم مختاری مدیر تحقیق و توسعه، جناب آقای مهندس کریمی مدیر واحد GIS سازمان عمرانی منطقه آزاد، جناب آقای یعقوبی کارشناس امور فرهنگی و اجتماعی، سرکار خانم ماروشن روان و سکوچی از کارشناسان سازمان و سایر کسانی که جهت جمع‌آوری اطلاعات به آن با ما راجع نموده‌ام تشکر می‌نمایم.

از مسئولان محترم سازمان محیط زیست جزیره قشم به خاطر همکاری‌های بسیاری که با این جانب نموده‌اند کمال تشکر و قدردانی را دارم. از مسئولان محترم پیکار میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری جزیره قشم به خاطر همکاری‌های بسیاری که با این جانب نموده‌اند کمال تشکر و قدردانی را دارم. از مسئولان محترم اداره ژئوپارک جهانی جزیره قشم آقایان مهندس داخدا، مهندس زیری، مهندس موگونی و همچنین تمامی کارکنان محترم به خاطر همکاری‌های بسیاری که با این جانب نموده‌اند کمال تشکر و قدردانی را دارم. از سرکار خانم دین پروتی به خاطر کمک‌هایشان در تدوین و ویرایش پایان نامه، همچنین بهکلاسی‌های محترم آقایان جمشیدیان، رشیدی، مرادی، مرورز، ناصری و خانم‌ها مابجری، جانان، مرادی، گلته، صدوقی، پورعلی، رستم‌زاده نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

فخرانده ویسی

نام خانوادگی دانشجو: الله ویسی	نام: غفار
عنوان پایان نامه: نقش عوامل ژئومورفیک در مکان یابی پهنه های مناسب برای توسعه گردشگری در سواحل جزیره قشم	
استاد راهنما: دکتر محمدحسین رضائی مقدم	
استاد مشاور: دکتر عباس مرادی، دکتر هاشم رستم زاده	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: جغرافیای طبیعی
گرایش: ژئومورفولوژی	دانشگاه: تبریز
تاریخ فارغ التحصیلی: شهریور ۱۳۹۲	تعداد صفحات:
کلیدواژه: عوامل ژئومورفولوژیک، مکان یابی، توسعه توریسم، مدل تحلیل سلسله مراتبی، GIS، جزیره قشم	
<p>چکیده</p> <p>توسعه گردشگری یکی از مهمترین راهبردهای برنامه ریزی توسعه پایدار است که امروزه از آن به عنوان یکی از پیشروترین فعالیتهای اقتصادی و صنعت در حال رشد و ابزاری تاثیرگذار برای افزایش درآمد در سطوح مختلف کشورها یاد می شود. از این رو در پژوهش حاضر به نقش عوامل ژئومورفیک در اولویت بندی مناطق ساحلی جزیره قشم برای توسعه توریسم با توجه به معیارهای طبیعی، زیست محیطی، کاربری اراضی و دسترسی پرداخته می شود تا بتوان راهکار مناسبی برای توسعه گردشگری جزیره و برنامه ریزی بهتر برای ایجاد تاسیسات و همچنین ایفای نقش مناسب در توسعه منطقه ای ارائه کرد. روش کار بدین شکل بود که در مرحله اول با تدوین پرسشنامه نظرات متخصصان گردشگری و ژئومورفولوژی درباره عوامل موثر در مکان یابی تعیین گردید، مرحله دوم شامل تعیین معیارها و فاکتورهای اطلاعاتی مختلف که شامل ۴ معیار اصلی با ۲۳ زیرمعیار است. در مرحله سوم وارد کردن لایه های مذکور به محیط نرم افزار ArcGIS و تشکیل پایگاه اطلاعاتی است. مرحله بعد وزن دهی و اهمیت نسبی هر یک از لایه های اطلاعاتی نسبت به یکدیگر بود که از طریق مدل تحلیل سلسله مراتبی انجام شد. بدین صورت که معیار و زیر معیارهایی انتخاب و سپس از طریق نرم افزار Expert Choice به صورت دو به دو مقایسه گردیدند، سپس روابط بین عوامل موثر در انتخاب مناسب ترین مکان ها جهت توسعه توریسم مشخص و به صورت یک مدل وزنی برای نرم افزار تعریف شد. در نهایت با همپوشانی و از مجموع اشتراک این مدل ها در محیط ArcGIS ایجاد نقشه ای بود که در آن مکان های نهایی شناسایی و به عنوان سواحل پیشنهادی انتخاب شدند. در این پژوهش، مهم ترین هدف، نشان دادن کاربرد و اهمیت مطالعات ژئومورفولوژی در این نوع مکان یابی است به طوری که مکان های پیشنهادی کمترین خطرات زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی را داشته باشد. نقشه نهایی پهنه های مناسب برای توسعه توریسم در ۵ کلاس بر مبنای درجات مختلف (بسیار مناسب، مناسب، متوسط، نامناسب و بسیار نامناسب) تهیه شد. پهنه بندی ساحلی در جزیره قشم نشان داد که پهنه متوسط، بیشترین مساحت محدوده را (۳۶/۶۶ درصد) به خود اختصاص داده است و بهترین مکان ها برای توسعه توریسم ساحلی با عوامل طبیعی و زیست محیطی (با وزن های ۵۴۳٪ و ۲۷۶٪) در ارتباط است.</p>	

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- بیان مسئله.....
۵	۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۶	۴-۱- سوالات تحقیق.....
۶	۵-۱- فرضیات تحقیق.....
۶	۶-۱- اهداف پژوهش.....
۶	۱-۶-۱- اهداف کلی.....
۶	۲-۶-۱- اهداف اختصاصی.....

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۸	۱-۲- مقدمه.....
۹	۲-۲- مبانی نظری تحقیق.....
۹	۱-۲-۲- توریسم.....
۱۱	۲-۲-۲- توریسم ساحلی.....
۱۴	۳-۲-۲- فعالیت‌ها و تسهیلات گردشگری ساحلی.....
۱۴	۴-۲-۲- عوامل موثر در توسعه گردشگری ساحلی در جزایر.....
۱۵	۵-۲-۲- برنامه‌ریزی در جهت توسعه گردشگری ساحلی.....
۱۷	۶-۲-۲- هم‌پیوندی توریسم با توسعه.....
۱۸	۱-۶-۲-۲- فواید یا فرصت‌ها.....
۱۸	۲-۶-۲-۲- هزینه‌ها یا مشکلات.....
۱۸	۷-۲-۲- توسعه پایدار توریسم ساحلی.....
۲۰	۸-۲-۲- اهمیت ژئومورفولوژی در برنامه‌ریزی توسعه توریسم.....

۲۱ اهمیت مطالعات ژئومورفولوژی در مکانیابی	۹-۲-۲
۲۱ اهمیت مکانیابی	۱-۹-۲-۲
۲۲ کاربرد جی. آی. اس در برنامه‌ریزی و توسعه توریسم	۱۰-۲-۲
۲۳ فواید جی. آی. اس در سیاست‌گذاری توسعه توریسم پایدار	۱۱-۲-۲
۲۴ کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در مکان‌یابی فضاهای توریستی	۱۲-۲-۲
۲۴ شناسایی عوامل تأثیرگذار در مکان‌یابی	۱-۱۲-۲-۲
۲۴ ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی	۲-۱۲-۲-۲
۲۵ تلفیق لایه‌های اطلاعاتی و شناسایی مناطق مستعد	۳-۱۲-۲-۲
۲۵ اولویت‌بندی مناطق مستعد	۴-۱۲-۲-۲
۲۵ تطبیق نتایج مدل مکانیابی با واقعیات زمینی	۵-۱۲-۲-۲
۲۶ جمع‌بندی	۱۳-۲-۲
۲۶ پیشینه تحقیق	۳-۲
۲۶ منابع خارجی	۱-۳-۲
۲۹ منابع داخلی	۲-۳-۲

فصل سوم: روش تحقیق

۳۴ مقدمه	۱-۳
۳۵ روش تحقیق	۲-۳
۳۵ روش کتابخانه‌ای	۱-۲-۳
۳۵ روش مشاهده	۲-۲-۳
۳۶ روش پرسشنامه	۳-۲-۳
۳۶ مواد و ابزار لازم جهت انجام تحقیق	۳-۳
۳۶ چهارچوب و اصول مدل‌های تصمیم‌گیری در جغرافیا	۴-۳
۳۹ طبقه‌بندی مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره	۵-۳
۴۱ مدل‌های تصمیم‌گیری چند هدفه (MODM)	۱-۵-۳
۴۱ مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM)	۲-۵-۳
۴۲ اصول تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM)	۶-۳
۴۳ طبقه‌بندی مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه	۷-۳

۴۵ مدل فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)
۴۶ ۱-۸-۳- اصول فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی
۴۶ ۲-۸-۳- مراحل روش فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی
۴۶ ۱-۲-۸-۳- مدل‌سازی (ایجاد یک ساختار سلسله‌مراتبی)
۴۷ ۲-۲-۸-۳- انواع سلسله‌مراتبی
۴۸ ۳-۲-۸-۳- مقایسه عناصر تصمیم‌گیری به صورت دوتایی (مقایسات زوجی)
۴۹ ۴-۲-۸-۳- محاسبه وزن در فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی
۵۰ ۵-۲-۸-۳- روش‌های محاسبه وزن نسبی
۵۱ ۱-۵-۲-۸-۳- محاسبه وزن نسبی در سطح معیارها و گزینه‌ها با روش بردار ویژه
۵۱ ۲-۵-۲-۸-۳- محاسبه وزن نهایی
۵۱ ۶-۲-۸-۳- سازگاری سیستم
۵۲ ۷-۲-۸-۳- ایجاد یک نسبت اولویت کلی
۵۳ ۳-۹-۳- مزایای فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی
۵۴ ۱۰-۳- معرفی لایه‌های مورد استفاده در مکانیابی پهنه‌های ساحلی
۵۵ ۱۱-۳- محاسبه وزن عوامل
۵۶ ۱۲-۳- مراحل تهیه نقشه‌ها
۵۶ ۱-۱۲-۳- تصحیح هندسی
۵۷ ۲-۱۲-۳- توپولوژی
۵۷ ۳-۱۲-۳- سیستم تصویر
۵۷ ۴-۱۲-۳- ساختار لایه‌های اطلاعاتی و ورود اطلاعات به محیط GIS
۵۸ ۵-۱۲-۳- تابع فاصله Buffer Distance
۵۸ ۶-۱۲-۳- ترکیب لایه‌ها و به دست آوردن مکان مناسب با استفاده از منطق بولین
۵۸ ۱-۶-۱۲-۳- استفاده از تحلیل زمین‌پدازش
۵۸ ۱-۶-۱۲-۳- استفاده از تحلیل فضایی

فصل چهارم: ویژگی‌های طبیعی منطقه مورد مطالعه

۶۱ ۱-۴- مقدمه
۶۱ ۲-۴- موقعیت جغرافیایی جزیره قشم
۶۲ ۳-۴- سواحل جزیره قشم

۶۴	۴-۴- ویژگی های توپوگرافی
۶۵	۴-۴-۱- دشت ها
۶۵	۴-۴-۲- سواحل
۶۶	۴-۴-۳- ارتفاعات
۶۷	۴-۵- ژئومورفولوژی جزیره قشم
۷۱	۴-۶- مورفولوژی دریا در کرانه های جزیره قشم
۷۳	۴-۷- زمین شناسی جزیره قشم
۷۴	۴-۷-۱- سنگ شناسی و چینه شناسی
۸۴	۴-۸- خاک منطقه
۸۴	۴-۹- تکتونیک جزیره قشم
۸۵	۴-۱۰- پوشش گیاهی جزیره قشم
۸۷	۴-۱۱- کشاورزی در جزیره قشم
۸۸	۴-۱۲- بررسی ویژگی های اقلیمی منطقه
۸۸	۴-۱۳- بررسی وضع موجود زیستگاه ها و گونه های جانوری منطقه مورد مطالعه
۸۹	۴-۱۳-۱- زیستگاه دریایی
۸۹	۴-۱۳-۲- زیستگاه ساحلی
۹۰	۴-۱۳-۳- زیستگاه زمینی
۹۱	۴-۱۴- خصوصیات هیدرولوژی منطقه (منابع آب های سطحی و زیرزمینی)
۹۱	۴-۱۴-۱- منابع آب های سطحی
۹۲	۴-۱۴-۲- منابع آب های زیرزمینی
۹۳	۴-۱۵- اسکله ها و بندرگاهها
۹۳	۴-۱۶- ویژگی های جغرافیای انسانی جزیره قشم
۹۴	۴-۱۷- تأسیسات رفاهی جزیره قشم
۹۵	۴-۱۸- ژئوپارک جهانی قشم
۹۷	۴-۱۸-۱- تنگه چاه کوه
۹۷	۴-۱۸-۲- دره ستاره افتاده
۹۸	۴-۱۸-۳- دره تندیس ها
۹۹	۴-۱۸-۴- دره شور
۱۰۰	۴-۱۸-۵- گنبد نمکی
۱۰۱	۴-۱۸-۶- بام قشم

۱۰۲ ۷-۱۸-۴ کاسه سلخ

فصل پنجم: یافته‌ها و نتایج تحقیق

۱۰۵ ۱-۵ مقدمه

۱۰۶ ۲-۵ اجرای فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی

۱۰۸ ۳-۵ لایه‌های اصلی تعیین‌کننده در مکان‌یابی پهنه‌های مناسب برای توسعه توریسم ساحلی

۱۰۸ ۱-۳-۵ عوامل طبیعی

۱۰۸ ۱-۱-۳-۵ ارتفاع

Error! Bookmark not defined. ۱۰۹ ۲-۱-۳-۵ شیب

۱۱۰ ۳-۱-۳-۵ گسل

۱۱۱ ۴-۱-۳-۵ مرقولوژی سواحل جزیره قشم

۱۱۴ ۵-۱-۳-۵ نخلستان‌ها

۱۱۵ ۶-۱-۳-۵ آبراهه و رودخانه‌های فصلی

۱۱۶ ۷-۱-۳-۵ منابع آب شیرین

۲-۳-۵ نواحی حساس زیست‌محیطی: جنگل‌های حرا، زیستگاه فلامینگوها و ساحل تخم‌گذاری

۱۱۷ لاک‌پشت‌ها

۱۲۰ ۳-۳-۵ کاربری اراضی

۱۲۱ ۱-۳-۳-۵ جاذبه‌های گردشگری

۱۲۲ ۲-۳-۳-۵ هتل و مکان‌های رفاهی

۱۲۳ ۳-۳-۳-۵ مراکز خرید و فروش (مراکز تجاری)

۱۲۳ ۴-۳-۳-۵ مراکز بهداشتی-درمانی

۱۲۴ ۵-۳-۳-۵ محل دفن زباله

۱۲۵ ۶-۳-۳-۵ زمین‌های کشاورزی

۱۲۸ ۴-۳-۵ دسترسی (راه‌های ارتباطی): دسترسی به فرودگاه، اسکله و بندرگاه و راه‌های زمینی

۱۳۰ ۴-۵ محاسبه وزن

۱۴۰ ۵-۵ نمایش پهنه‌های به دست آمده بر روی تصاویر ماهواره‌ای

۱۴۰ ۱-۵-۵ نواحی بسیار مناسب

۱۴۱ ۲-۵-۵ نواحی مناسب

۱۴۲ ۳-۵-۵ نواحی متوسط

۱۴۲ ۵-۴-۵ نواحی نامناسب
۱۴۳ ۵-۵-۵ نواحی بسیار نامناسب

فصل ششم: نتیجه‌گیری

۱۴۶ ۱-۶ مقدمه
۱۴۷ ۲-۶ آزمون فرضیه‌ها
۱۴۸ ۳-۶ محدودیت‌های تحقیق
۱۴۹ منابع

فهرست اشکال

۱۳ شکل (۱-۲) قسمت‌های مختلف مناطق ساحلی
۳۸ شکل (۱-۳) نمودار مدل کلی فرآیند تصمیم‌گیری
۴۰ شکل (۲-۳) نمودار دسته‌بندی کلی تصمیم‌گیری چند معیاره
۴۴ شکل (۳-۳) نمودار دسته‌بندی انواع مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه از نظر نحوه کاربرد
۴۷ شکل (۴-۳) نمودار ساختمان سلسله‌مراتبی
۴۹ شکل (۵-۳) روش فرایند سلسله‌مراتبی تحلیلی
 شکل (۶-۳) نمودار مراحل تهیه نقشه پهنه‌های مناسب برای توسعه توریسم در مناطق ساحلی
۵۹ جزیره قشم
۶۲ شکل (۱-۴) موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه
۶۴ شکل (۲-۴) جزیره قشم (تصویر ماهواره‌ای لندسات ۵ ترکیب باندهای ۴-۳-۱)
۷۴ شکل (۳-۴) نقشه زمین‌شناسی جزیره قشم
۷۵ شکل (۴-۴) نقشه سنگ‌شناسی جزیره قشم
۸۵ شکل (۵-۴) گسل‌های جزیره قشم
۸۶ شکل (۶-۴) پوشش زمین منطقه مورد مطالعه
۸۷ شکل (۷-۴) نمایی از جنگل‌های حرا
۸۸ شکل (۸-۴) زمین‌های کشاورزی جزیره قشم

- شکل (۹-۴) رودخانه‌ها و آبراهه‌های جزیره قشم ۹۱
- شکل (۱۰-۴) منابع آبهای جزیره قشم ۹۲
- شکل (۱۱-۴) جاذبه‌های ژئوپارک قشم ۹۶
- شکل (۱۲-۴) تنگه چاهکوه ۹۷
- شکل (۱۳-۴) دره ستاره‌ها ۹۸
- شکل (۱۴-۴) دره تندیس‌ها ۹۹
- شکل (۱۵-۴) دره شور ۱۰۰
- شکل (۱۶-۴) استلاکتیت‌های نمکی کوه نمکدان ۱۰۱
- شکل (۱۷-۴) بام قشم ۱۰۲
- شکل (۱۸-۴) کاسه سلخ ۱۰۳
- شکل (۱-۵) نمودار ساختار سلسله‌مراتبی جهت راستای انتخاب بهینه در پهنه‌های ساحلی جزیره
- قشم برای توسعه گردشگری ۱۰۷
- شکل (۲-۵) لایه موقعیت توپوگرافیک جزیره قشم ۱۰۹
- شکل (۳-۵) لایه پراکندگی شیب در منطقه مورد مطالعه بر حسب درجه ۱۱۰
- شکل (۴-۵) لایه خطواره‌های اصلی گسل و فاصله از آن بر اساس کیلومتر ۱۱۱
- شکل (۵-۵) لایه انواع ساحل در جزیره قشم ۱۱۲
- شکل (۶-۵) لایه پراکندگی ساحل ماسه‌ای و فاصله از آن بر اساس کیلومتر ۱۱۳
- شکل (۷-۵) لایه موقعیت مکانی ساحل جزر و مدی و فاصله از آن بر حسب کیلومتر ۱۱۳
- شکل (۸-۵) لایه موقعیت مکانی ساحل صخره‌ای و فاصله از آن بر حسب کیلومتر ۱۱۴
- شکل (۹-۵) لایه پراکندگی نخلستانها و فاصله از آنها بر حسب کیلومتر ۱۱۵
- شکل (۱۰-۵) لایه موقعیت رودخانه‌های جزیره قشم و فاصله از آنها بر حسب کیلومتر ۱۱۵
- شکل (۱۱-۵) لایه پراکندگی مسیل‌ها و فاصله از آنها بر حسب کیلومتر ۱۱۶
- شکل (۱۲-۵) لایه پراکندگی منابع آب شیرین و دسترسی به آن در سطح جزیره بر حسب کیلومتر . ۱۱۷
- شکل (۱۳-۵) نواحی حساس زیست‌محیطی قشم ۱۱۸
- شکل (۱۴-۵) موقعیت زیستگاه فلامینگوها و فاصله از آنها بر حسب کیلومتر ۱۱۸
- شکل (۱۵-۵) لایه مکان‌گزینی ساحل تخم‌گذاری لاک‌پشت‌ها و فاصله از آنها بر حسب کیلومتر ۱۱۹
- شکل (۱۶-۵) لایه پراکندگی جنگل‌های حرا و فاصله از آنها بر حسب کیلومتر ۱۱۹
- شکل (۱۷-۵) نقشه کاربری اراضی جزیره قشم ۱۲۰

- شکل (۱۸-۵) لایه پراکندگی جاذبه‌های گردشگری موجود و فاصله از آن‌ها بر حسب کیلومتر... ۱۲۱
- شکل (۱۹-۵) لایه هتل‌های موجود و فواصل سایر مکان‌ها نسبت به آن بر حسب کیلومتر..... ۱۲۲
- شکل (۲۰-۵) لایه مراکز تجاری موجود و فاصله سایر قسمت‌های جزیره از آن بر حسب کیلومتر ۱۲۳
- شکل (۲۱-۵) لایه مراکز درمانی و بهداشتی موجود و فواصل سایر نواحی جزیره از آن بر حسب کیلومتر..... ۱۲۴
- شکل (۲۲-۵) لایه محل جمع‌آوری زباله و فاصله سایر نواحی از آن بر حسب کیلومتر..... ۱۲۵
- شکل (۲۳-۵) لایه پراکندگی زمین‌های کشاورزی و فواصل سایر نواحی جزیره از آن بر حسب کیلومتر..... ۱۲۶
- شکل (۲۴-۵) پراکندگی مراکز بهره‌برداری از نفت و گاز و فواصل سایر نواحی از آن‌ها بر حسب کیلومتر..... ۱۲۶
- شکل (۲۵-۵) نواحی مسکونی و فاصله از آن بر حسب کیلومتر..... ۱۲۷
- شکل (۲۶-۵) لایه موقعیت مکانی فرودگاه و فاصله از آن در سطح جزیره بر حسب کیلومتر..... ۱۲۹
- شکل (۲۷-۵) اسکله و بندرگاه‌های موجود در قشم و فاصله از آن‌ها بر اساس کیلومتر..... ۱۲۹
- شکل (۲۸-۵) راه‌های ارتباط زمینی موجود در قشم و فاصله از آن‌ها بر اساس کیلومتر..... ۱۳۰
- شکل (۲۹-۵) نمودار وزن نسبی هر کدام از معیارها..... ۱۳۱
- شکل (۳۰-۵) نمودار وزن نسبی زیر معیارهای طبیعی..... ۱۳۲
- شکل (۳۱-۵) نمودار وزن نسبی زیر معیارهای کاربری زمین..... ۱۳۳
- شکل (۳۲-۵) نمودار وزن نسبی زیر معیارهای دسترسی..... ۱۳۴
- شکل (۳۳-۵) نمودار وزن نسبی زیر معیارهای نواحی حساس زیست‌محیطی..... ۱۳۵
- شکل (۳۴-۵) وزن نسبی (L) و وزن نهایی (G) هر یک از معیارها و زیر معیارها نسبت به هدف ۱۳۶
- شکل (۳۵-۵) وزن نهایی هر لایه اطلاعاتی جهت انتخاب مکان بهینه برای توسعه گردشگری... ۱۳۸
- شکل (۳۶-۵) مکان‌های بهینه جهت توسعه گردشگری در جزیره قشم..... ۱۳۹
- شکل (۳۷-۵) عکس نقشه پهنه‌های ساحلی جزیره قشم..... ۱۴۰
- شکل (۳۸-۵) عکس نقشه نواحی با پتانسیل بسیار مناسب جهت توسعه گردشگری در جزیره قشم ۱۴۱
- شکل (۳۹-۵) عکس نقشه نواحی با پتانسیل مناسب جهت توسعه گردشگری در جزیره قشم..... ۱۴۱
- شکل (۴۰-۵) عکس نقشه نواحی دارای پتانسیل متوسط جهت توسعه گردشگری در جزیره قشم ۱۴۲
- شکل (۴۱-۵) عکس نقشه نواحی دارای پتانسیل کم جهت توسعه گردشگری در جزیره قشم..... ۱۴۳
- شکل (۴۲-۵) عکس نقشه نواحی دارای پتانسیل خیلی کم جهت توسعه گردشگری در جزیره قشم ۱۴۴

فهرست جداول

۴۲	جدول (۱-۳) مقایسه‌ی روش‌های MADM و MODM.....
۵۶	جدول (۲-۳) فاکتورهای مختلف اولویت و تبدیل آن‌ها به ارزش کمی.....
۶۷	جدول (۱-۴) مهم‌ترین ارتفاعات جزیره قشم.....
۹۳	جدول (۲-۴) تعداد مسافران جابجا شده در اسکله‌ها و فرودگاه قشم.....
۹۴	جدول (۳-۴) تعداد کل خانوار و جمعیت ساکن در قشم.....
۹۵	جدول (۴-۴) وضعیت اقامت‌کنندگان بر اساس پراکندگی اماکن اقامتی.....
	جدول (۱-۵) لایه‌های در نظر گرفته شده برای مکان‌یابی پهنه‌های مناسب ساحلی برای توسعه
۱۰۵	توریسم.....
۱۳۱	جدول (۲-۵) ماتریس مقایسه زوجی معیارها.....
۱۳۲	جدول (۳-۵) ماتریس مقایسه زوجی زیر معیارهای عامل طبیعی.....
۱۳۳	جدول (۴-۵) ماتریس مقایسه زوجی زیر معیارهای کاربری زمین.....
۱۳۴	جدول (۵-۵) ماتریس مقایسه زوجی زیر معیارهای دسترسی.....
۱۳۵	جدول (۶-۵) ماتریس مقایسه زوجی زیر معیارهای نواحی حساس زیست‌محیطی.....
۱۳۹	جدول (۷-۵) مساحت و درصد هر یک از پهنه‌ها در جزیره قشم.....

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

مناطق ساحلی از پربرترین و پویاترین مکان‌ها و بستر فعالیت‌های عظیم اقتصادی و اجتماعی در جهان به شمار می‌روند. منابع ارزشمند اکولوژیکی، تنوع زیستی بالا، تنوع زیاد لندفرم‌ها این مناطق را به یکی از پرجاذبه‌ترین و ارزشمندترین نقاط کره زمین، تبدیل کرده است. این شرایط عامل توجه انسان به ساحل از نظر صنعتی، تجاری، تفریحی و گردشگری شده، به همین منظور ژئومورفولوژیست‌ها و برنامه‌ریزان محیطی اهمیت ویژه‌ای برای مناطق ساحلی در نظر می‌گیرند (سوئکو^۱، ۱۹۹۴: ۱۱۷-۱۰۱). شناسایی، ارزیابی کمی و کیفی، توزیع فضایی و میزان نیروی منابع طبیعی مکان‌های گردشگری، برای برنامه‌ریزان و مدیران ارزشمند است. با دانستن شرایط و میزان توانایی یک مکان، تصمیم‌گیران بهتر خواهند توانست در مورد توانایی محیط، سازگاری کاربری زمین و تأثیرات آن در اجرای طرح‌های گردشگری تصمیم‌گیری کنند (پرسکین^۲، ۲۰۰۱). در هر منطقه نیز مکان‌های جذاب توریستی وجود دارد که نسبت به موقعیت‌های دیگر دارای مزیت و برتری‌های نسبی هستند، انتخاب یک موقعیت مکانی از بین موقعیت‌های موجود نیازمند شناخت و ارزیابی دقیق مناطق، با استفاده از مدل‌ها و ابزارهای مناسب است به همین دلیل نظریه‌های مکان‌گزینی نیز سعی دارند با قانونمند کردن شاخص‌ها و عوامل تأثیرگذار در تصمیم‌گیری و ارائه راه‌حل‌های منطقی، تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان را در انتخاب مکان یا مکان‌های مناسب یاری نمایند. گسترش صنعت گردشگری در مکان‌هایی که پتانسیل بالقوه جذب گردشگر را دارند می‌تواند به عنوان ابزاری کارآمد در جهت رشد و توسعه همه‌جانبه جوامع میزبان به کار گرفته شود. وجود این جاذبه‌ها به عنوان یک عنصر لازم و نه کافی در جهت رشد و توسعه صنعت گردشگری محسوب می‌شود، زیرا توسعه صنعت گردشگری در هر منطقه نیازمند شناسایی دقیق محدوده، ارائه خدمات و تسهیلات مورد نیاز گردشگران و نیز معرفی در جهت جذب گردشگران می‌باشد (محللاتی، ۱۳۸۰). تأسیسات و تجهیزات مورد نیاز گردشگران نیازمند استقرار در مکانی است که بتواند به بهترین وجه خدمات مورد نیاز گردشگران را فراهم آورد و درعین‌حال مکانی مناسب از نظر معیارهای مکان‌یابی محسوب شود. بنابراین در این پژوهش سعی شده است با بررسی ویژگی‌های ژئومورفولوژیکی مناسب‌ترین پهنه‌های ساحلی جزیره قشم با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و توابع تحلیلی آن و همچنین مدل AHP در محدوده مورد مطالعه که برای توسعه گردشگری مناسب است، شناسایی گردد.

1- Sweco (1994)
2- Priskin (2001)

۲-۱- بیان مسئله

توریسم از جمله طیف‌های هشتگانه برنامه‌ریزی از دیدگاه ژئومرفولوژی است. اگرچه مقوله گردشگری را به عنوان یک موضوع صرف انسانی و بعضاً در حوزه‌های علوم اجتماعی و اقتصاد و گاه هتلداری منظور می‌نمایند ولی نباید فراموش کرد آن چه در جغرافیا مطرح است، بیشتر معطوف به چینش‌های فضایی و آماده سازی و یا آمایش یک مکان برای بهره‌مندی از آن در مقاصد توریستی است. مکان‌ها غالباً دارای توان‌های بالقوه در زمینه‌های گوناگون از جمله گردشگری هستند ولی این بدان معنی نیست که گردشگران می‌توانند از این توان‌ها بدون آمایش و سامان‌دهی بهره‌مند شوند. بدون تردید معطوف شدن روی این مطلب که چگونه باید این توان‌مندی‌ها را به فرصتی برای بهره‌مندی تبدیل نمود، خود هنر خاصی است که در پاره‌ای از موارد دانش و مهارت‌های ژئومرفولوگ‌ها، قادر به آماده سازی و یا کشف این توانمندی‌ها هستند. (رامشت و شاه زیدی، ۱۳۹۰: ۳۵۲).

توسعه گردشگری به عنوان مجموعه‌ای از فعالیت‌های اقتصادی، تأثیر به‌سزایی در تقویت بنیان‌های اقتصادی جوامع دارد. نقش گردشگری به عنوان منبع جدیدی برای ایجاد اشتغال، کسب درآمد، جذب ارز و تقویت زیرساخت‌های اجتماعی شناخته‌شده است به طوری که امروزه توسعه و ارتقای گردشگری به طور وسیعی به خصوص در کشورهای در حال توسعه پذیرفته‌شده و در دستور کار دولت‌ها قرار گرفته است. (عبداللهی و همکاران: ۱۳۹۱).

گسترش صنعت گردشگری در مکان‌هایی که پتانسیل بالقوه جذب گردشگر را دارند می‌تواند به عنوان ابزاری کارآمد در جهت رشد و توسعه همه‌جانبه جوامع میزبان به کار گرفته شود. رشد و گسترش گردشگری منافع متعددی برای جوامع میزبان به همراه دارد که یکی از آن‌ها منافع اقتصادی است. گردشگری از مهم‌ترین فعالیت‌های انسانی معاصر است که همراه با به وجود آوردن تغییرات شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، منش و روش زندگی انسان‌ها را دگرگون می‌سازد (محللاتی، ۱۳۸۰: ۱۳). در این میان سواحل با توجه به نزدیکی به کانون‌های جمعیتی، اقلیم مناسب و دسترسی آسان در ایام تعطیلات می‌توانند گردشگران بسیاری را به خود جذب کنند. با در نظر گرفتن تنوع کیفی طبقات اجتماعی در این‌گونه گردشگری و مهیا نمودن زمینه فعالیت‌های تفریحی مربوط می‌توان بهره‌برداری منابع ساحلی را به سطح بالایی رساند. (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۶: ۵۴) همچنین باید یادآور شد که توریسم ساحلی از قدیمی‌ترین انواع گردشگری است بطوریکه سابقه برخی از تفرجگاه‌های ساحلی به قرن ۱۹ بازمی‌گردد. در ابتدای امر این فضاها، مختص افرادی بود که تنها برای دیدار از سواحل دریا مراجعه می‌نمودند، اما در دهه‌های اخیر بازار گردشگری ساحلی اغلب ترکیبات متنوعی از انواع اقامت و استفاده گردشگران به ویژه در طول تابستان تقاضا نموده و با رقابتی فزاینده

خواستار سرمایه‌گذاری‌های عمده در زمینه زیرساخت‌ها و ایجاد تسهیلات و حفاظت منابع طبیعی اعم از دریا، سواحل، تالاب‌ها و سایر میراث طبیعی می‌باشد. در حقیقت زمان ارضای گردشگر ساحلی، تنها با عواملی چون خورشید، دریا و ماسه سپری نشده و گردشگر مدرن امروزی در جستجوی فعالیت‌ها و تجربیات متفاوتی است (ترکیبی از فعالیت‌های ورزشی، تفریحی، فرهنگی و میراث طبیعی).

از میان تمامی فعالیت‌هایی که در مناطق ساحلی انجام می‌گیرند، هیچ‌کدام از نظر گستردگی و تنوع به اندازه مبحث توریسم و تفریحات ساحلی نمی‌باشند بطوریکه طبیعت پویای این بخش و وسعت تقاضا، اغلب طرح‌های مربوط را در زمره طرح‌های ملی و منطقه‌ای قرار می‌دهد و تمامی سواحل به صورت مستقیم و غیر-مستقیم تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند (محللاتی، ۱۳۸۰). در این میان کشور ما با برخورداری از جاذبه‌های بالقوه خود در توریسم دریایی، هنوز در میان کشورهای فعال در زمینه توریسم دریایی جایگاهی ندارد. در صورت حرکتی سازمان‌یافته، ضمن سرمایه‌گذاری‌های کلان، می‌توانیم شاهد رونق گردشگری دریایی (ساحلی) و توسعه اقتصادی منطقه خود باشیم.

جزیره قشم در سواحل جنوبی خلیج فارس با وسعتی نزدیک به ۱۵۰۰ کیلومترمربع بیشترین سواحل و کرانه‌ها را در بین جزایر خلیج فارس به خود اختصاص داده است (سوئکو، ۱۹۹۴: ۱۰۳-۱۰۱) همچنین دارای وسیع‌ترین جنگل دریایی جهان (با وسعت ۲۰۰ کیلومترمربع)، طولانی‌ترین غار نمکی جهان، جزایر مرجانی منحصربه‌فرد بستر دریا، سواحل تخم‌گذاری لاک‌پشت‌های عظیم‌الجثه اقیانوسی، نخستین ژئوپارک خاورمیانه و جزایر بزرگ و کوچک پیرامونی (لارک، هنگام، هرمز) می‌باشد، این جزیره به دلیل قابلیت‌ها و مزیت‌هایی همچون موقعیت ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک، قرار گرفتن در نقطه استثنایی از بزرگ‌ترین گذرگاه حمل‌ونقل انرژی جهان، بهترین نقطه از مسیر هوایی شرق به غرب عالم و همچنین دارای سواحل عمیق و مناسب برای توسعه صنایع وابسته به توریسم می‌باشد که چنین خصوصیتی به طور یک جا در کمتر جزیره‌ای یافت می‌شود و می‌تواند یکی از منابع انباشت سرمایه و ایجاد اشتغال و مراکز تأمین خدمات و تأسیسات مورد نیاز برای تحقق بخشیدن به طرح‌های بزرگ گردشگری باشد (شرکت آسیای آرام، ۱۳۸۱). بنابراین یکی از ابتدایی‌ترین و درعین‌حال ضروری‌ترین نیازهای این منطقه، توسعه زیرساخت‌های گردشگری است.

شناسایی امکانات بالقوه و بالفعل هر مکان و در نظر گرفتن محدودیت‌های آن موجب استفاده بهینه از استعدادها و صرفه‌جویی در هزینه‌ها می‌گردد. کمیابی زمین‌های قابل استفاده در توسعه فعالیت‌های گردشگری ساحلی و تحرک ناپذیری این منبع بر اهمیت تخصیص مکان‌های مناسب جهت استقرار این نوع فعالیت‌ها افزوده است. با به دست آمدن شناخت کامل از توان‌های توریستی سواحل جزیره قشم می‌توان برای توسعه‌ی هر بخش متناسب با شرایط پتانسیل‌های توریستی آن استفاده کرد. چنین فعالیت‌هایی اگر با همکاری و همراهی مردم

صورت گیرند علاوه بر بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی باعث شناخت بیشتر آنان از محیط پیرامون خود شده، در نتیجه احساس مسئولیت را در سطح جامعه بالا خواهد برد و همگان سعی خواهند کرد تا با استفاده‌ی صحیح از مواهبی که در اختیارشان قرار گرفته است پایداری‌سازی آن‌ها را نیز تضمین کنند و این در نهایت منجر به توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خواهد شد و به مرور با توسعه‌ی زیرساخت‌های لازم حرکت در راستای توسعه‌ی پایدار ملی و منطقه‌ای با انجام برنامه‌ریزی‌های صحیح متصور است. در پژوهش حاضر سعی می‌شود ابتدا به شناسایی توانمندی‌های سواحل جزیره قشم بر اساس شاخص‌های شناخته‌شده اولیه از جمله معیارهای طبیعی، زیست‌محیطی، کاربری زمین، قابلیت دسترسی پرداخته می‌شود و در ادامه وارد کردن لایه‌های مذکور به محیط نرم‌افزار (ARC GIS) و تشکیل یک پایگاه اطلاعاتی می‌باشد و در مرحله آخر اجرا کردن مدل تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) برای درجه‌بندی میزان اهمیت عوامل شناسایی‌شده می‌باشد تا به منظور توسعه فعالیت‌های مرتبط با توریسم ساحلی جزیره مورد استفاده قرار بگیرد و راه را برای اجرای دیگر طرح‌ها و تحقیقاتی که می‌تواند در راستای جذب توریسم مفید باشد باز نماید.

۳-۱ - اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه گردشگری ساحلی به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه نواحی ساحلی و جزایر به شمار می‌رود و غالب طرح‌های توسعه توریسم ساحلی بر اساس جاذبه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با محیط‌های طبیعی مناطق صورت می‌گیرد؛ بنابراین ساماندهی مکانی و فضایی فعالیت‌ها برای توسعه توریسم ساحلی جزیره قشم از ضروریات مهم این تحقیق به شمار می‌رود. همچنین به دلیل کمیابی زمین‌های قابل‌استفاده برای فعالیت‌های گردشگری ساحلی و تحرک ناپذیری این منبع بر اهمیت این مناطق افزوده است. به این منظور شناسایی نواحی مناسب گردشگری ساحلی که با توان طبیعی منطقه در تناسب باشد اهمیت فراوانی دارد. به‌کارگیری روش‌های مناسب در فرایند مکان‌گزینی ضمن کاهش هزینه‌ها از اتخاذ تصمیمات غلط جلوگیری می‌کند که علاوه بر افزایش کارایی و عملکرد پهنه ساحلی مربوطه، می‌تواند از اتلاف نیروها، سرمایه و آلودگی محیطی جلوگیری نماید.

۴-۱- سوالات تحقیق

در این رابطه سئوالات متعددی مطرح می‌شوند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- ۱- مهم‌ترین در انتخاب موقعیت و مکان‌یابی سایت‌های دارای پتانسیل گردشگری ساحلی جزیره قشم کدام‌اند؟
- ۲- آیا با تلفیق مدل AHP و نرم‌افزار GIS می‌توان یک الگو در جهت تسهیل مکان‌یابی صحیح سواحل توریستی جزیره قشم تهیه نمود؟

۵-۱- فرضیات تحقیق

- ۱- معیارهای طبیعی و زیست‌محیطی بیشترین نقش را در مکان‌یابی سایت‌های گردشگری ساحلی جزیره قشم دارند.
- ۲- با استفاده از فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) و تحلیل فضایی سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS) می‌توان بهترین نتایج را در جهت شناسایی و اولویت‌بندی نقاط مستعد برای توسعه گردشگری ساحلی در جزیره قشم کسب نمود.

۶-۱- اهداف پژوهش**۱-۶-۱- اهداف کلی**

هدف از توسعه توریسم ساحلی در جزیره قشم، جذب توریسم، جذب سرمایه، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد ناخالص محلی و افزایش درآمد ملی و در نهایت ترویج توسعه پایدار می‌باشد.

۱-۶-۲- اهداف اختصاصی

- ۱) بررسی و ارزیابی سواحل جزیره قشم به منظور انتخاب سایت‌های مناسب گردشگری ساحلی در جهت ارائه خدمات مورد نیاز گردشگران.
- ۲) شناسایی و معرفی قابلیت‌های بالقوه و بالفعل سواحل جزیره و همچنین گسترش اصولی گردشگری طبیعی در منطقه مورد مطالعه.
- ۳) ارائه راهکارهای مناسب جهت استفاده بهینه از تمامی پهنه‌های ساحلی جزیره.
- ۴) نشان دادن کاربرد و اهمیت مطالعات ژئومورفولوژی در گردشگری و مطالعات مربوط به مکان‌یابی.
- ۵) ساماندهی مطلوب توریسم و ارائه الگوی بهینه جهت توسعه توریسم ساحلی در ناحیه مورد مطالعه.
- ۶) ایجاد زمینه برای توسعه پایدار اقتصادی-اجتماعی مناطق ساحلی از طریق بهره‌برداری‌های مناسب از ظرفیت‌های ساحلی.